

Філологія

Мовознаўства

УДК 81'23:004

UDC 81'23:004

ПСИХАЛІНГВІСТЫЧНАЯ СПЕЦЫФІКА
КАМП'ЮТАРНА-АПАСРОДКАВАНАЙ
КАМУНІКАЦЫІPSYCHOLINGUISTIC SPECIFICITY OF
COMPUTER-MEDIATED
COMMUNICATION

А. А. Барковіч,
кандыдат філалагічных навук,
дацэнт, дацэнт кафедры
прыкладной лінгвістыкі БДУ

A. Barkovich,
Candidate of Philology,
Associate Professor of the Chair
of Applied Linguistics of BSU

Паступіў у рэдакцыю 21.01.16.

Received on 21.01.16.

Артыкул прысвечаны праблематыцы ідэнтычнасці псіхалінгвістычных асаблівасцей камп'ютарна-апасродкаванай камунікацыі. Пасляховае распаўсюджанне фармата камп'ютарнага апасродкавання камунікацыі не толькі стварыла новую кагнітыўна-семіялагічную сітуацыю ў лінгвістыцы, але і стала выразнай дамінантай навуковай рэфлексіі новых магчымасцей чалавека ў гуманітарным і інтэрдысцыплінарным кантэкстах. Моўная карціна віртуальнай рэальнасці насычана недастаткова абгрунтаванымі ўяўленнямі аб месцы чалавека, яго медыяпашырэннях і спецыфіцы камунікацыйнага асяроддзя. Псіхалінгвістычная парадыгма стварае рэlevantныя аснованні для структуравання і катэгарызацыі метаапісанняў сучаснай камунікацыі з улікам суб'ектнага боку маўленчай дзейнасці. Менавіта маўленчая дзейнасць з'яўляецца ўніверсальнай сістэмай каардынат для камунікацыі традыцыйнага і камп'ютарна-апасродкаванага кшталту, адпаведае сінкрэтычнаму зместу сучаснай камунікацыі як феномена. Суб'ектна-арыентаваная парадыгматыка не пакідае месца для сумненняў у тым, што менавіта чалавек з'яўляецца дзеючай асобай камп'ютарна-апасродкаванай камунікацыі, менавіта псіхалагічныя асаблівасці ментальнасці чалавека вызначаюць спецыфіку развіцця сучаснай камунікацыі. Разгляд праблемнай сферы камп'ютарна-апасродкаванай камунікацыі ў лінгвістычным рэчышчы дазваляе рэалізаваць істотны патэнцыял яе навуковага суправаджэння.

Ключевые слова: камп'ютарна-апасродкаваная камунікацыя, камунікацыйнае асяроддзе, псіхалінгвістычная спецыфіка, маўленчая дзейнасць.

The article deals with the problem of identity of psycholinguistic features of computer-mediated communication. Successful expansion of the format of computer mediating of communication has not only created a new cognitive-semiotic situation in linguistics, but has become a clear dominant of scientific reflection of new opportunities in humanitarian and interdisciplinary contexts. The linguistic world-image of the virtual reality is enriched by poorly justified ideas about the place of man, his media extensions and the specifics of communication field. Psycholinguistic paradigm creates relevant ground for structuring and categorization of modern communication meta-descriptions taking into account the subjective side of speech activity. Namely speech activity is a universal coordinate system for the communication of traditional and computer-mediated types and corresponds to the syncretic content of modern communication as a phenomenon. Subject-oriented paradigmatics leaves no doubt that only human being is the acting person of computer-mediated communication, only psychological peculiarities of human mentality define the specifics of modern communication. Consideration of the problem domain of computer-mediated communication in the linguistic framework allows to realize significant potential of its scientific support.

Keywords: computer-mediated communication, communication environment, psycholinguistic specificity, speech activity.

Маўленчая практыка не існуе асобна ад мяе стваральнікаў, удзельнікаў камунікацыі. Той факт, што асоба не можа пакінуць межы свайго ментальнага існавання адзначаўся класікамі даўно: па думцы У. І. Вярнад-

скага, асоба чалавека «знішчыцца – “разыдзецца” – калі яна выйдзе з лагічнага ахопу свайго розуму» [1, с. 202]. Нягледзячы на высокія тэмпы навукова-тэхнічнага прагрэсу, чалавечы розум па-ранейшаму не можа ўявіць

межы пазнання і «ахапіць» аб'ём усіх ведаў, шлях да якіх ляжыць праз мову. Але бясспрэчна і тое, што межы спазнання ў новых камунікацыйных умовах наблізіліся да чалавека.

Зразумела, здольнасці чалавека думаць і вывучаць не зніклі са з'яўленнем *камп'ютарна-апасродкаванай камунікацыі* (далей – КампАК). Хутчэй, усё больш рэальнай становіцца іншая маўленчая рэальнасць, якая ўзаемаабумоўлена паступовай трансфармацыяй сучаснай ментальнай практыкі, у сувязі з чым ідэнтыфікуюцца нават «камп'ютарна-апасродкаваныя» мысленне і навучанне. Знаходзяцца і неабходныя «аргументы» для вызначэння новых мадэлей паводзін у абставінах КампАК, напрыклад, «лічбавай» і «анлайн» здольнасцей (англ. – *digital і online literacies*) навучэнцаў. Абгрунтаванне «навацый» адбываецца ў кантэксце неабходнасці «разумець і выкарыстоўваць інфармацыю ў розных фарматах з розных крыніц, калі яна прадстаўлена з дапамогай камп'ютараў і, у прыватнасці, праз апасродкаванне інтэрнэтам», а таксама – патрэбамі «адаптацыі нашых навыкаў у новым асяроддзі» [2, с. 23]. Наколькі слушнымі з'яўляюцца меркаванні аб асобных здольнасцях чалавека часоў КампАК – як і многія іншыя актуальныя праблемы сучаснай камунікацыі – адказ знаходзіцца ў псіхалінгвістычнай парадыгме.

Псіхалінгвістычнае асэнсаванне сучаснай камунікацыйнай практыкі

Сфера КампАК, з'яўляючыся асяроддзем функцыянавання *мовы* – адзінага пасрэдніка паміж чалавекам і соцыумам – адыгрывае ўсё больш актыўную ролю ў свядомай дзейнасці чалавека. Не прыходзіцца сумнявацца, што істотныя асаблівасці сферы КампАК абумоўліваюць ментальную дынаміку (удасканаленне ці, наадварот, дэградацыю) камунікантаў. Пры гэтым *ментальнасць* – здольнасць чалавека ўспрымаць, апрацоўваць і перадаваць веды аб навакольным свеце – вельмі істотна адрозніваецца ад «інтэлектуальнасці» камп'ютара. *Менталітэт* – светапогляд, склад розуму – увогуле ўласцівы толькі чалавеку як асобе [3].

Глабалізуючы сацыякультурнае жыццё чалавека, сфера КампАК, несумненна, уносіць сваю спецыфіку ў інтэрпрэтацыю светапогляду чалавека. Больш за тое, у маштабе асобнага чалавека характарыстыка камунікацыйнай практыкі набывае новыя адценні. Слушным прадстаўляецца аргументацыя,

згодна з якой, прыносячы камфорт і разнастайнасць у сферу камунікацыі, сродкі КампАК «знішчаюць нашу здольнасць думаць і вывучаць» [4].

Прыметай часу стала сітуацыя, калі асвоіўшы інструменты КампАК, цэлыя пакаленні карыстальнікаў камп'ютарнай тэхнікі шчыра ўпэўненыя, што інтэрнэт – гэта назаўсёды, і ўсе неабходныя веды знойдуцца ў сервісах Сусветнага павуціннця ці ў памяці персанальнага камп'ютара. Звычцы чалавека спадзяваюцца на чужую дапамогу актыўна спрыяе хуткае развіццё сферы КампАК. Так, Клайв Томпсан (*Clive Thompson*), лаўрэат звання «Рыцар навукі ў журналістыцы», «... прыйшоў да высновы, што [у апошні час] чалавечы розум нагадвае працэсар *Intel*, здольны хутка апрацоўваць даныя і распазнаваць шаблоны. Магчыма, здольнасць марынаваць тое, што здаецца дробязямі, не менш важная. Зразумела, гэта не прапанова нейкіх варыянтаў. Я хачу дзвюх рэчаў: каб мой арганічны мозг утрымліваў велізарныя запасы ведаў і мой сіліконавы зверхрозум утрымліваў нерацыянальна большую іх колькасць, акрамя таго. На ўсялякі выпадак я хацеў бы быць у стане памятаць мой уласны тэлефонны нумар» [5].

Перакласці некаторыя «цяжкасці» інтэлектуальнай працы чалавека на камп'ютарную тэхніку, сапраўды, аказалася дастаткова проста. Аднак, прывыкаючы да камп'ютара, чалавек, як аказалася, здольны страціць самыя простыя навыкі разумовай працы. Больш за тое, страціць іх, па сведчанні медыкаў і псіхолагаў, прасцей, чым потым пры неабходнасці аднавіць. На самой справе, магчымасці аўтаномнай самарэгулюючай сістэмы чалавечага мозгу вычарпаць практычна немагчыма, а вось ад звычкі ва ўсім спадзяваюцца на гаджэты КампАК, як і ад іншых *залежнасцяў*, ужо цяжка адмовіцца. Невыпадкова доступ да сацыяльных сетак часта блакуецца ў офісах: неабмежаваны доступ у інтэрнэт істотна зніжае прадукцыйнасць працоўнай дзейнасці, пакідаючы адкрытымі «парталы» ў рэлаксацыйныя зоны сацыякультурнай актыўнасці.

Ментальнасць кожнага асобна ўзятага чалавека валодае як унікальнымі індывідуальнымі асаблівасцямі, так і *стэрэатыпнасцю*, што дазваляе людзям разумець адзін аднаго і замацоўваць вынікі сваёй разумовай дзейнасці ў мове: «Моўныя і культурныя сістэмы ў велізарнай ступені адрозніваюцца адна ад адной, але існуюць семантычныя і лексічныя

універсалії, якія показваюць на агульны паняццевы базіс, на якім грунтуюцца чалавечыя мова, мысленне і культура» [6, с. 322].

З іншага боку, нягледзячы на «масавы» характар апасродкаванай камп'ютарамі камунікацыі, у ёй, як і мільёны гадоў таму назад, захоўваецца індывідуальная і групавая *ідэнтычнасць* людзей. Непаўторнасць людзей дастаткова аб'ектыўна адлюстроўваецца іх маўленнем, якое суправаджаецца мноствам мета- і парамойных прымет. Пры адсутнасці кагнітыўных сведчанняў няроўнакаштоўнасці стартавых разумовых здольнасцяў чалавека ў залежнасці ад яго расы, нацыянальнасці, вагі, росту, колеру вачэй і скуры – універсальным інструментам, які яшчэ больш эфектыўна выраўноўвае ментальныя здольнасці розных людзей, у тым ліку ў камп'ютарызаваным асяроддзі, спрыяе іх *сацыялізацыі*, несумненна, з'яўляецца мова.

Зразумела, ва ўмовах КампАК камунікацыйныя магчымасці чалавека бяднейшыя і менш разнастайныя, чым пры традыцыйнай камунікацыі; пры гэтым «дэмакратычнасць» маўленчай практыкі ў камп'ютарна-апасродкаваным асяроддзі эфектыўна *ўніфікуе* магчымасці людзей. Назіранні аб раўнапраўі людзей у сферы ментальнасці, зробленыя да з'яўлення фармату КампАК, валодаюць высокай пераканаўчасцю, будучы пацверджанымі данымі *камп'ютарна-апасродкаванага дыскурсу*: «Я лічу, што людзі сапраўды валодаюць аднолькавымі разумовымі магчымасцямі, але думаю, што гэта звязана з выкарыстаннем мовы і тым фактам, што ўсе натуральныя мовы, у прынцыпе, валодаюць аднолькавай выразнай сілай» [6, с. 293].

Асаблівасці разумовых здольнасцяў чалавека ў кантэксце *маўленчай дзейнасці* зацікавілі навукоўцаў дастаткова даўно. Належаючая ўвага моўным асаблівасцям разумовай дзейнасці надавалася ва ўсе часы – ад антычнасці да сучаснасці. Напрыклад, шырокая эрудыцыя заснавальніка Берлінскай акадэміі навук Готфрыда Лейбніца дазволіла яму больш за трыста гадоў таму назад зрабіць высновы, якія не страцілі сваёй актуальнасці і да гэтых часоў: «Думаю, што мовы – гэта сапраўды лепшае люстэрка чалавечага духу, і што шляхам уважлівага аналізу значэння слоў мы лепш за ўсё змаглі б зразумець дзейнасць розуму» [7, с. 338].

Сустракаюцца і вельмі вобразныя апісанні: напрыклад, маўленне ва ўяўленні Стывена Пінкера (*Steven Pinker*) нагадвае павуцінне слоў. Бестселер спецыяліста ў галіне кагні-

тыўнай лінгвістыкі С. Пінкера «Моўны інстынкт» – пра маўленне. Розніца паміж маўленнем і павуціннем вельмі істотная, але разгляд камунікацыйнай практыкі ў такім ракурсе валодае несумненным патэнцыялам для разумення яе феноменалагічнай сутнасці: «...людзі ведаюць, як размаўляць, падобным чынам, як павукі ведаюць, як ткаць павуцінне. Тканне павуціння – не вынаходніцтва легендарнага павука-генія і не залежыць ад добрай адукацыі, як і ад архітэктурнай або інжынернай кваліфікацыі. Хутчэй, павукі ткаць павуцінне дзякуючы сваім павучым мазгам, якія абумоўліваюць іх імкненне ткаць, і дастатковую для поспеху кампетэнцыю» [8, с. 5].

Развіццё моўных здольнасцяў чалавека – характэрны напрамак кагнітыўнай рэфлексіі металінгвістычнага кшталту. Зразумелыя ў такім рэчышчы спробы прасачыць моўную эвалюцыю індывідуума, пачынаючы з пачатку, з дзяцінства чалавека. Тэма дастаткова папулярная, сама па сабе, і бяспройгрышная, хоць і не можа быць падмацавана канструктыўнай сістэматызаванай аргументацыяй у сучасных тэхналагічных умовах. Зусім нядзіўна, што супярэчлівыя даныя аб моўнай спецыфіцы ў кантэксце КампАК прыводзяць да разважанняў аб крышталізацыі моўных здольнасцяў чалавека ў кантэксце рэалізацыі генетычнай праграмы, своеасаблівага інстынкта. Пры ўсёй спрэчнасці падобных падыходаў, яны выдатна ілюструюць камунікацыйную абумоўленасць сучаснай лінгвістыкі: «Квінтэсэнцыя моўнага інстынкта: мова перадае навіны» [8, с. 74].

Інтэрдысцыплінарны патэнцыял сферы КампАК паспяхова выкарыстоўваецца многімі сумежнымі лінгвістыцы дысцыплінамі: спіс напрамкаў прыкладной лінгвістыкі пашыраецца амаль штогод. Відавочнасць сувязі ментальнасці і маўлення стымулюе актыўныя даследаванні на стыку лінгвістыкі, псіхалогіі, медыцыны. У прыватнасці, і сама *псіхалінгвістыка* – вучэнне пра ўзаемаадносіны мовы і мыслення, – узнікла параўнальна нядаўна (сярэдня XX ст.), – а ўжо актыўна праводзяцца даследаванні ў кантэксце яшчэ больш сінтэтычнай дысцыпліны *псіханейралінгвістыкі*. Тым не менш фундаментальныя пытанні ментальнай дзейнасці па-ранейшаму застаюцца сферай *terra incognita* – маладаследаванай і дыскусійнай.

Спецыфіка маўленчай дзейнасці ў кантэксце КампАК

Мова – гэта комплексны спецыялізаваны навык, які набываецца без асэнсавання яго

ўнутранай логікі і адрозніваецца ад іншых спосабаў апрацоўкі інфармацыі. Прыкладная лінгвістыка ў даным аспекце кваліфікуе мову як псіхалагічную функцыю, ментальны орган, нейронную сістэму і г. д. Мова абнаўляецца ўвесь час – свая ў кожнага чалавека, іншая з кожным новым фактам яе выкарыстання. Практыка функцыянавання маўлення, безумоўна, час ад часу дае ўзоры абсалютна ідэнтычных тэкстаў, але ў дыскурсіўным сэнсе, у асяроддзі кантэкстных і прагматычных характарыстык, два аднолькавыя выказванні знайсці будзе вельмі цяжка. Унікальнасць моўнай практыкі і яе разнастайнасць выключаюць магчымасць тлумачэння спантаннага моўнага феноменаў толькі ўплывам адукацыі ці выхавання камунікантаў.

Межы сапраўдных магчымасцей чалавечага інтэлекту, відавочна, яшчэ доўга будуць заставацца таямніцай для даследчыкаў, хоць назапашаны аб'ём прыродазнаўчых даных аб будове чалавечага мозгу ўжо навукова істотны. Такія, здавалася б, спецыяльныя тэрміны, як *аксон*, *дэндрыт*, *перыкарыён* – сустракаюцца ў лінгвістычных і нават філасофскіх даследаваннях. Звесткамі аб механізмах і абставінах перадачы інфармацыі паміж асобнымі элементамі структуры мозгу, *сінапсамі* і *нейрамедыятарамі*, – цяжка здзівіць нават неспецыяліста ў біялогіі. Пра *афазію* і *нейроны* ведаюць амаль усе гумантарыі. Адпаведныя метаапісанні са сферы медыцынскага дыскурсу, зразумела, значна шырэйшыя – для апісання асаблівасцей 'парушэння маўлення' ў англійскай мове, напрыклад, сфарміравалася цэлая тэрмінасістэма: *aphasia*, *анерія*, *logagnosia*, *alogia*, *aphrasia* і інш. Сфера КампАК, дарэчы, садзейнічае папулярнаму базавым ведаў аб дзейнасці чалавечай нервовай сістэмы: «Нейроны аб'ядноўваюцца ў сеткі, утвараючы нервовую сістэму ў выглядзе цэнтральнай (мозг і спіны мозг) і перыферычнай нервовай сістэм. Колькасць нейронаў у чалавечым арганізме дасягае дзесяці мільярдаў. Даўжыня нейрона можа перавышаць адзін метр. Хуткасць перадачы сігнала па нейронах – да ста метраў у секунду» [9].

Тым не менш, акрамя уласна фізіялогіі, існуе малавывучаная вобласць ведаў аб дзейнасці мозгу, якая даступная толькі для апасродкаваных ускосных назіранняў праз спецыфічныя эмпірычныя матэрыялы – маўленне. Гэта вобласць – функцыянаванне свядомасці, апрацоўка інфармацыі чалавечым розумам. Зразумела, не той аморфнай

і містычна-канцэптуальнай *інфармацыі*, якая прыпісваецца КампАК сёння, а семантычна структураваных ведаў, універсальных, канцэптаў, канстант, дамінант і г. д. [10].

Ментальная дзейнасць чалавека мае істотныя адрозненні ад апрацоўкі інфармацыі камп'ютарам, што становіцца відавочным праз прызму маўленчай дзейнасці у КампАК: «Той факт, што праграміст для апрацоўкі камп'ютарных даных выкарыстоўвае знакі для замяшчэння нейкіх аб'ектаў рэальнасці – знаходзіцца па-за межамі дасведчанасці камп'ютара. Камп'ютар, паўтोरным, валодае сінтаксісам, але ў яго адсутнічае семантыка. Так, калі вы надрукуеце камп'ютару: "Колькі будзе 2 x 2 ?", то ён надрукуе вам у адказ "4". Але ён не мае ніякага ўяўлення аб тым, што "4" азначае '4', як і аб тым, ці азначае "4" наогул, што б там ні было» [11, с. 202]. Нават усведамленне аб'ектыўнай розніцы паміж засваеннем інфармацыі чалавечым мозгам і праграмамі штучнага інтэлекту з'яўляецца кагнітыўнай праблемай. Чалавечаму мозгу «...адпавядае не голая фізічная структура вылічальнай машыны, але спалучэнне гэтай структуры з інструкцыямі, заданымі ў пачатку ланцуга аперацый, і з усёй дадатковай інфармацыяй, якая збіраецца і набываецца звонку падчас выканання гэтага ланцуга» [12, с. 225]. Такім чынам, пакуль штучны інтэлект спыніўся на парозе дыскурсіўнай і полілагістычнай логікі КампАК [13]. Назаўжды ці не – пытанне рэферэнтнае парадыгмам лінгвістыкі, прыкладной лінгвістыкі, псіхалінгвістыкі, інтэрдысцыплінарнаму навуковаму дыскурсу сучаснай навуцы.

Распрацоўка псіхалінгвістычнай праблематыкі ў кантэксце КампАК дазваляе, між іншым, вырашаць мноства праблем, якія датычацца непасрэдна людзей. Заканамернасці чалавечай ментальнай дзейнасці, якім людзі спрабуюць «навучыць» камп'ютары, нярэдка ў працэсе навучання становяцца больш зразумелымі і карыснымі самім «настаўнікам». Напрыклад, усё большую папулярнасць набываюць спецыяльныя практыкі па трэніроўцы пры дапамозе камп'ютарных тэхналогій чалавечай памяці і вобразнага мыслення: «Фактычна ўдзельнікі трэнінгу значна паляпшаюць шэраг паказчыкаў, якія сведчаць, што дынаміка здольнасці да вобразнага мыслення можа быць палепшана ў працэсе трэнінгу. Гэта важнае дасягненне, якое сведчыць, што здольнасці да ўспрымання вобразаў людзей са слабымі здольнасцямі такога роду могуць быць значна па-

лепшаны з дапамогай трэнінгу – настолькі, што яны аказваюцца здольнымі атрымліваць максімальную карысць ад вобразных праграм...» [14, с. 111]. У выглядзе адпрацаванай метадыкі спецыялізаваны псіхалінгвістычны (першапачаткова – псіхатэрапеўтычны) трэнінг існуе як нейралінгвістычнае праграмаванне (англ. – *Neuro-Linguistic Programming*). Называць навукай падобную метадыку асаблівых падстаў няма, але яе папулярнасць як псіхалінгвістычнага інструменту сведчыць аб запатрабаванасці ведаў падобнага кшталту ў грамадстве і камунікацыі [15].

Функцыянаванне сферы КампАК з цягам часу не набліжае нас да адказу на пытанне, якое цікавіць не толькі прафесіяналаў са сферы інфармацыйных тэхналогій, а літаральна ўсіх, хто ўзаемадзейнічае з камп'ютарам:

«Ці можа машына думаць?»

Адказ, відавочна, станоўчы. Мы, як раз, і з'яўляемся такімі машынамі.

«Так, але ці можа думаць артэфакт, машына, зробленая чалавекам?»

Ёсць меркаванне, што зрабіць штучную машыну з нервовай сістэмай, нейронамі з аксонамі і дэндрытамі і з іншымі прыстасаваннямі, падобнымі на чалавечую нервовую сістэму, – магчыма, і адказ на адпаведнае пытанне відавочна будзе станоўчым» [11, с. 199].

Аднак, разглядаючы гіпатэтычную магчымасць тэхнічнага дублявання асобных элементаў мозгу, трэба разумець, што перадача нервовых імпульсаў у чалавечым мозгу – не толькі хімічная рэакцыя, але і «магія», якая нараджаецца асаблівай субстанцыяй, толькі аддалена падобнай на *інфармацыю*, якой аперуюць камп'ютарныя праграмы – мовай.

Між тым ёсць красамоўныя прыметы таго, што працэс прыпадабнення чалавечага і штучнага інтэлектаў ідзе не зусім у тым напрамку, як гэта планавалася: «калі гара не ідзе да Магамета – Магамет ідзе да гары». Пакуль, як у кінастужцы вядомага рэжысёра Стэнлі Кубрыка (*Stanley Kubrick*) «2001: Касмічная Адысея» (*2001: A Space Odyssey*), «...людзі становяцца настолькі падобнымі на машыны, што чалавечая асоба амаль цалкам ператвараецца ў машынную» [16]. Сэнс змрочнага прадказання С. Кубрыка даволі празрысты: чым больш мы давяраем камп'ютарам, чым больш глабальным становіцца ўдзел камп'ютарных праграм

у спазнанні свету чалавекам, тым наш уласны розум становіцца больш плоскім і прыпадабняецца штучнаму інтэлекту. Магчыма, «...прышоў час для ўзгодненых намаганняў па выяўленні агульнага набору паняццяў, якія ляжаць у аснове псіхалагічнага адзінства чалавецтва» [6, с. 322]. Вядома, гэты час прыйшоў даўно, але зараз – гэта ўжо пытанне захавання ментальнай ідэнтычнасці чалавека.

Такім чынам, назіранні за камунікацыяй (маўленчай практыкай) у абставінах шырокага ахопу тэхнічнай і сацыякультурнай сфер дзейнасці чалавека камп'ютарнымі тэхналогіямі не даюць падстаў для вызначэння асобнага тыпу ментальных здольнасцей – «камп'ютарна-апасродкаваных», «анлайн», «лічбавых» і інш. Пры гэтым «стыстычная мадэль» камунікацыі пры пасродку камп'ютарных праграм, несумненна, уплывае на паводзінавыя стэрэатыпы чалавека. Глабальнае апасродкаванне чалавечых зносін камп'ютарнымі інструментамі стварае новае камунікацыйнае асяроддзе, з якім чалавек тым ці іншым чынам вымушаны лічыцца, нават і прыстасоўвацца да яго.

З лінгвістычнага пункту гледжання, маўленчая практыка КампАК дастаткова аб'ектыўна адлюстроўвае як асаблівасці ментальнасці, так і сістэмныя характарыстыкі менталітэту. Сацыякультурная і псіхалагічная рысы ідэнтычнасці камунікацыйных асоб могуць быць прааналізаваны і апісаны метамоўнымі сродкамі ў псіхалінгвістычнай парадыгме, што з'яўляецца актуальным у агульнанавуковым кантэксце. Разам з тым, ва ўніверсальнай лінгвістычнай сістэме каардынат метаапісанні патрабуюць уліку псіхалінгвістычнай спецыфікі камунікацыйнай дзейнасці. Запатрабаванасць падобнай экстрапаляцыі суправаджала лінгвістычныя даследаванні на працягу ўсёй гісторыі навукі, але ў сучасных камунікацыйных умовах псіхалінгвістычная праблематыка, высвятленне абставін ментальнай практыкі чалавека набывае ўсё большую актуальнасць: узорам для сферы КампАК з'яўляецца менталітэт чалавека. Паспяхова фіксацыя і дыферэнцыяцыя маўленчых асаблівасцей КампАК – з улікам псіхалагічных і кагнітыўных аснаванняў функцыянавання мовы – паспрыяе аб'ектыўным абагульненням у шырокім лінгвістычным кантэксце і развіццю прыкладной сферы.

ЛІТАРАТУРА

1. Вернадский, В. И. Научная мысль как планетное явление / В. И. Вернадский. – М. : Наука, 1991. – 271 с.
2. Lankshear, C. New Literacies: Everyday Practices And Social Learning / C. Lankshear, M. Knobel. – New York : McGraw-Hill: Open University Press, 2011. – 275 p.
3. Баркович, А. А. Феноменологическая характеристика коммуникационной личности компьютерно-опосредованного дискурса / А. А. Баркович // Вестник Брянского государственного университета. – № 2 (2015). – С. 276–280.
4. Harris, J. How the internet is altering your mind / John Harris // The Guardian. 20 August, 2010.
5. Thompson, C. Your Outboard Brain Knows All / Clive Thompson // Wired magazin: issue 15.10. 25 September, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.wired.com/techbiz/people/magazine/15-10/st_thompson: – Date of access: 29.09.2015.
6. Вежбицкая, А. Семантические универсалии и «примитивное мышление» / А. Вежбицкая // Язык. Культура. Познание. – М. : Русские словари, 1996. – С. 291–325.
7. Лейбниц, Г. В. Новые опыты о человеческом разумении автора системы предустановленной гармонии / Г. В. Лейбниц // Сочинения : в 4 т. : [переводы]. – М. : Институт философии Академии наук СССР, 1983. – Т. 2 / ред., авт. вступ. ст., с. 3–46, и примеч. И. С. Нарский, 1983. – С. 47–545.
8. Pinker, S. The language instinct / Steven Pinker. – New York : Harper Perennial Modern Classics, 2000. – 525 p.
9. Вікіпедыя [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://be.wikipedia.org/wiki>. – Дата доступу: 29.09.2015.
10. Барковіч, А. А. Культурныя дамінанты камп'ютарна-апасродкаванай камунікацыі / А. А. Барковіч // Весці Нац. акадэміі навук Беларусі. Сер. гуманіт. навук. – Мінск : Беларус. навука, 2015. – № 2. – С. 78–83.
11. Searle, J. R. Minds, Brains, and Programs / John R. Searle // Mind design II. Philosophy. Psychology. Artificial Intelligence [ed. by John Haugeland]. – [2nd ed., rev. and enlarged]. – Cambridge : A Bradford Book, 1997. – P. 183–204.
12. Винер, Н. Кибернетика, или Управление и связь в животном и машине / Н. Винер; пер. с англ. // Кибернетика, или Управление и связь в животном и машине. – 2-е изд. – М. : Наука; Главная редакция изданий для зарубежных стран, 1983. – С. 29–314.
13. Баркович, А. А. Компьютерно-опосредованная коммуникация: феноменологический аспект / А. А. Баркович // Вестник Удмуртского университета. История и филология. – 2015. – № 3 (25). – С. 97–101.
14. McAvinue, L. P. An evaluation of a movement imagery training scheme / Laura P. McAvinue, Ian H. Robertson // Imagination, Cognition and Personality. – Baywood Publishing Co, 2009. – Vol. 29(2) 97. – P. 99–114.
15. Баркович, А. А. Интернет-дискурс: компьютерно-опосредованная коммуникация / А. А. Баркович. – М. : Флинта: Наука, 2015. – 288 с.
16. Carr, N. Is Google Making Us Stupid? / Nicholas Carr // The Atlantic. – July 1. – 2008.

REFERENCES

1. Vernadskiy, V. I. Nauchnaya mysl kak planetnoye yavleniye / V. I. Vernadskiy. – M. : Nauka, 1991. – 271 s.
2. Lankshear, C. New Literacies: Everyday Practices And Social Learning / C. Lankshear, M. Knobel. – New York : McGraw-Hill: Open University Press, 2011. – 275 p.
3. Barkovich, A. A. Fenomenologicheskaya kharakteristika kommunikatsionnoy lichnosti kompyuterno-oposredovannogo diskursa / A. A. Barkovich // Vestnik Bryanskogo gosudarstvennogo universiteta. – № 2 (2015). – S. 276–280.
4. Harris, J. How the internet is altering your mind / John Harris // The Guardian. 20 August, 2010.
5. Thompson, C. Your Outboard Brain Knows All / Clive Thompson // Wired magazin: issue 15.10. 25 September, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.wired.com/techbiz/people/magazine/15-10/st_thompson: – Date of access: 29.09.2015.
6. Vezhbitskaya, A. Semanticheskiye universalii i «primitivnoye myshleniye» / A. Vezhbitskaya // Yazyk. Kultura. Poznaniye. – M. : Russkiye slovary, 1996. – S. 291–325.
7. Leibnits, G. V. Novyye opyty o chelovecheskom razumenii avtora sistemy predustanovlennoy garmonii / G. V. Leibnits // Sochineniya : v 4 t. : [perevody]. – M. : Institut filosofii Akademii nauk SSSR, 1983. – T. 2 / red., avt. vstup. st., s. 3–46, i primech. I. S. Narskiy, 1983. – S. 47–545.
8. Pinker, S. The language instinct / Steven Pinker. – New York : Harper Perennial Modern Classics, 2000. – 525 p.
9. Wikipedia [Electronic resource]. – Mode of access: <http://be.wikipedia.org/wiki>. – Date of access: 29.09.2015.
10. Barkovich, A. A. Kulturnyya daminanty kampyutarna-apasrodkavanay kamunikatsyi / A. A. Barkovich // Vestsi Nats. akadenii navuk Belarusi. Ser. gumanit. navuk. – Minsk : Belarus. navuka, 2015. – № 2. – S. 78–83.
11. Searle, J. R. Minds, Brains, and Programs / John R. Searle // Mind design II. Philosophy. Psychology. Artificial Intelligence [ed. by John Haugeland]. – [2nd ed., rev. and enlarged]. – Cambridge : A Bradford Book, 1997. – P. 183–204.
12. Viner, N. Kibernetika, ili Upravleniye i svyaz v zhivotnom i mashine / N. Viner; per. s angl. // Kibernetika, ili Upravleniye i svyaz v zhivotnom i mashine. – 2-ye izd. – M. : Nauka; Glavnaya redaktsiya izdaniy dlya zarubezhnykh stran, 1983. – S. 29–314.
13. Barkovich, A. A. Kompyuterno-oposredovannaya kommunikatsiya: fenomenologicheskiiy aspekt / A. A. Barkovich // Vestnik Udmurtskogo universiteta. Istoriya i filologiya. – 2015. – №3 (25). – S. 97–101.
14. McAvinue, L. P. An evaluation of a movement imagery training scheme / Laura P. McAvinue, Ian H. Robertson // Imagination, Cognition and Personality. – Baywood Publishing Co, 2009. – Vol. 29(2) 97. – P. 99–114.
15. Barkovich, A. A. Internet-diskurs: kompyuterno-oposredovannaya kommunikatsiya / A. A. Barkovich. – M. : Flinta: Nauka, 2015. – 288 s.
16. Carr, N. Is Google Making Us Stupid? / Nicholas Carr // The Atlantic. – July 1. – 2008.